

УДК 376.1:336.5

DOI <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-3-2>

Ігор Петрович МАРЧУК,
народний депутат України,
голова наглядової ради,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
E-mail: marchuk@rada.gov.ua

Мар'ян Миколайович ТРПАК,
кандидат економічних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України, ректор,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
E-mail: tmm.75@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6924-5469

Сергій Валерійович ПЕТРУХА,
кандидат економічних наук, доцент,
начальник відділу фінансування грантових проєктів,
Національний фонд досліджень України
ORCID: 0000-0002-8859-0724

Олександр Валерійович ЛАВРУК,
доктор наук з державного управління, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
E-mail: lavruk.olexandr@kpdi.edu.ua
ORCID: 0000-0002-7932-0036

Андрій Олександрович ТИМКІВ,
кандидат економічних наук,
викладач кафедри фінансів, обліку і оподаткування імені С. Юрія,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
E-mail: andriy_t@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8001-0588

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ КОНТИНГЕНТУ ЗДОБУВАЧІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлюється актуальність проблеми формульного фінансування закладів вищої освіти з урахуванням інклюзивності контингенту здобувачів. Проблема висвітлено в контексті розвитку української системи вищої освіти, яка зазнала змін через військові дії та пандемію COVID-19. У статті аналізуються зміни у фінансуванні вищої освіти в Україні, зокрема тимчасове призупинення системи формульного фінансування у 2022 році та її відновлення на початку 2024 року. Особлива увага приділяється викликам, пов'язаним з освітніми можливостями для осіб з особливими потребами, які зазнали зростання через військові дії.

Стаття включає аналіз останніх досліджень і публікацій українських учених у сфері інклюзивної освіти та фінансування закладів освіти. Автори пропонують урахувати інклюзивність як ключовий показник у формульному фінансуванні, виходячи з актуальних даних щодо зростання кількості осіб з інвалідністю та потреби їх інтеграції в суспільство й освітній процес.

У статті надано конкретні пропозиції щодо зміни формули фінансування, зокрема й новий показник інклюзивності контингенту здобувачів, і розглянуто особливості вступної кампанії 2024 року. Висновки та перспективи подальших досліджень зосереджені на необхідності адаптації системи фінансування вищих навчальних закладів з урахуванням інклюзивності, ефективності інклюзивної освіти та розроблення комплексних критеріїв

для оцінки інклюзивності. Автори підкреслюють важливість дослідження міжнародного досвіду в цій сфері для покращення доступності та якості вищої освіти.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивність освіти, вища освіта, фінансування закладів вищої освіти, інклюзивність контингенту здобувачів.

Ihor Petrovych MARCHUK,
People's Deputy of Ukraine,
Head of the Supervisory Board,
Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education "Kamianets-Podilskyi State Institute"
E-mail: marchuk@rada.gov.ua

Marian Mykolaiovych TRIPAK,
PhD in Economics, Associate Professor,
Honoured Education Worker of Ukraine, Rector,
Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education "Kamianets-Podilskyi State Institute"
E-mail: tmm.75@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6924-5469

Serhii Valeriiovych PETRUKHA,
PhD in Economics, Associate Professor,
Head of the Financing Department Grant Projects,
National Fund Studies of Ukraine
ORCID: 0000-0002-8859-0724

Oleksandr Valeriiovych LAVRUK,
Doctor of Science Public Administration, PhD in Economics,
Associate Professor,
Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work,
Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education "Kamianets-Podilskyi State Institute"
E-mail: lavruk.olexandr@kpdi.edu.ua
ORCID: 0000-0002-7932-0036

Andrii Oleksandovych TYMKIV,
PhD in Economics,
Lecturer of the Department of Finance, Accounting and Taxation Named after S. Yurii,
Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education "Kamianets-Podilskyi State Institute"
E-mail: andriy_t@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8001-0588

INCLUSIVENESS OF THE STUDENT BODY AS AN ELEMENT OF FORMULA FUNDING FOR HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article highlights the relevance of the problem of formula funding for higher education institutions, taking into account the inclusivity of the student body. The issue is illuminated in the context of the development of the Ukrainian higher education system, which has undergone changes due to military actions and the COVID-19 pandemic. The article analyzes changes in the financing of higher education in Ukraine, particularly the temporary suspension of the formula funding system in 2022 and its restoration at the beginning of 2024. Special attention is paid to the challenges associated with educational opportunities for people with special needs, who have experienced growth due to military actions.

The article includes an analysis of the latest research and publications by Ukrainian scientists in the field of inclusive education and the financing of educational institutions. The authors suggest considering inclusiveness as a key indicator in formula funding, based on current data on the increase in the number of people with disabilities and the need for their integration into society and the educational process.

The article provides specific suggestions for changing the funding formula, including a new indicator of inclusiveness of the student body, and examines the peculiarities of the 2024 admission campaign. The conclusions and prospects for further research focus on the need to adapt the funding system of higher educational institutions, taking into account inclusiveness, the effectiveness of inclusive education, and the development of comprehensive criteria for assessing

inclusiveness. The authors emphasize the importance of studying international experience in this area to improve the accessibility and quality of higher education.

Key words: *inclusion, inclusiveness of education, higher education, funding of higher education institutions, inclusiveness of student body.*

Актуальність проблеми. Українська система вищої освіти пережила значні виклики у зв'язку з військовими діями, які розпочала Росія 24 лютого 2022 р. До цього протягом двох років освіта адаптувалася до умов пандемії COVID-19, з акцентом на дистанційному навчанні та безпеці. Після вторгнення Росії освітній процес зіткнувся із проблемою перерваності навчального процесу, руйнуваннями освітньої інфраструктури, вимушеною необхідністю учасників освітнього процесу адаптуватися до різних умов, серед яких і внутрішні переміщення, відключення електропостачання та повітряні тривоги.

Після початку війни фінансування вищої освіти в Україні зазнало змін. Бюджетні програми Міністерства освіти і науки та Міністерства охорони здоров'я зазнали скорочення на 10%, зокрема і зменшення на 2,107 млрд грн для підготовки кадрів.

Ще в довоєнний період, у 2019 р. була введена система формульного фінансування закладів вищої освіти, яка базується на використанні визначених параметрів, як-от кількість студентів, регіональна підтримка, наукові досягнення, міжнародне визнання, успішність працевлаштування випускників, для визначення фінансування кожного навчального закладу. Проте у 2022 р. ця система була тимчасово призупинена, переважно через загальний дефіцит фінансування освітньої галузі. Формульне фінансування передбачало, що університети гарантовано отримують визначений відсоток (наприклад, 95%) від фінансування попереднього року, тоді як решту коштів розподіляють залежно від їхніх показників. Однак через обмеження фінансових ресурсів державного бюджету цей механізм розподілу був зупинений, у 2022 та 2023 рр. фінансування університетів здійснювалося відповідно до кількості студентів.

Однак уже на 1 січня 2024 р. дію постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1146 відновлено [8]. Ця постанова зосереджена на розподілі видатків державного бюджету між вищими навчальними закладами на основі показників їхньої освітньої, наукової та міжнародної діяльності. Постанова вводить формулу для такого розподілу, застосовує різні критерії та відповідно до різних дат для різних типів установ. У ній вказується, як повинна застосовуватися формула, зокрема й чинники, як-от розмір і тип кожної установи, їхня наукова діяльність, міжнародне визнання та регіональна підтримка. Мета постанови – більш ефективно та прозоре розподілення державного фінансування серед вищих навчальних закладів в Україні.

Однак нині в Україні постає велика проблема з освітніми можливостями для осіб з особливими потребами. Так, згідно з даними Міністерства соціальної політики України, кількість людей з особливими потребами внаслідок інвалідності становить приблизно 3 млн, і ця цифра зросла приблизно на 300 тисяч під час військових дій. Водночас урядові ініціативи забезпечують створення належних умов для інтеграції цих осіб у суспільство, включаючи правові, економічні, політичні, соціальні та психологічні аспекти.

Однією із ключових ініціатив є забезпечення права на працю для осіб з інвалідністю. Вони мають можливість працевлаштування в компаніях, установах і організаціях, а також займатися підприємництвом у рамках чинного законодавства. Це передбачає адаптацію робочих місць і обладнання з урахуванням їхніх особливих потреб, фінансування якої частково покривається Фондом соціального захисту осіб з інвалідністю або місцевими радами.

Законодавство також захищає осіб з інвалідністю від дискримінації у трудових відносинах. Зокрема, забороняється відмова в укладенні трудового договору, просування по службі, звільнення або переведення на іншу роботу без їхньої згоди з мотивів інвалідності, за винятком випадків, коли це перешкоджає виконанню професійних обов'язків або загрожує здоров'ю інших осіб. Працевлаштування здійснюється через безпосереднє звернення до підприємств, установ, організацій або державної служби зайнятості, включно з можливістю працювати вдома.

Зважаючи на обставини неминучого зростання осіб з інвалідністю в Україні та можливості їх працевлаштування, вагомим стає розширення освітніх можливостей для закладів вищої освіти в підготовці таких фахівців. Отже, на часі проблема інклюзивності таких закладів,

тобто здатності повною мірою забезпечити реалізацію прав на повноцінну освіту для людей з інвалідністю. Це веде за собою проблему фінансового стимулювання в розвитку інклюзивності закладів освіти. Саме тому формульне фінансування, запропоноване Кабінетом Міністрів України, повинно трансформуватися та визначатися не лише з погляду наукових доробок закладу, контингенту здобувачів і міжнародних здобутків ЗВО, але й урахувувати рівень інклюзивності для здобувачів з особливими потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські вчені представляють широкий спектр досліджень як у сфері інклюзивної освіти, так і в напрямі фінансування закладів освіти – фундаментальної проблеми у воєнний час. Так, А. Колупаєва, О. Таранченко в монографії «Інклюзивна освіта: від основ до практики» представляють основоположні засади інклюзивної освіти: соціокультурний контекст, історичне підґрунтя, міжнародне та національне законодавче та нормативно-правове забезпечення впровадження та функціонування інклюзивної освіти, що розглядається як основа трансформаційних змін в освіті осіб з особливими потребами [5].

Н. Матвєєва розкриває зміст поняття «інклюзивна освіта», аналізує та визначає суть «медичної» та «соціальної» її моделей. Також акцентує увагу на соціальному аспекті інклюзії, виокремлює значення соціуму у визначенні місця особистості в житті суспільства, її соціалізації та подальшій самореалізації; розкриває суть проблем, що мають місце на практиці, наголошує на шляхах подолання різних недоліків і упущень у процесі соціальної й освітньої інклюзії [7].

Е. Манжос присвячує праці проблемі інклюзивної освіти, її складникам і особливостям. Визначає соціальну інклюзію як процес, спрямований на забезпечення людям, які зазнають ризику бідності та соціального виключення, можливостей і ресурсів, необхідних для того, щоб повною мірою брати участь в економічному, соціальному та культурному житті, досягти рівня життя та добробуту відповідно до стандартів якості життя [6].

У працях О. Заярнюк проведено аналіз стану інклюзивної освіти в Україні. Установлено низку чинників, що перешкоджають упровадженню та розвитку інклюзивної освіти. Сформульовано комплекс взаємопов'язаних економічних і організаційних важелів макро-, мезо-, мікрорівнів, спрямованих на активізацію розвитку інклюзивної освіти в Україні [4].

Т. Губанова досліджує особливості функціонування закладів вищої освіти в період дії правового режиму воєнного стану та визначає основні причини трансформаційних змін в організації освітнього процесу, розглядає інституційне та нормативне забезпечення освітнього процесу в умовах війни [2].

Дослідники І. Шевчук і А. Шевчук окреслюють основні виклики, які постали перед вищою освітою України під час масштабного вторгнення Росії в Україну, що пов'язуються зі знищенням інфраструктури закладів вищої освіти, втратою кадрового потенціалу, скороченням фінансування вищої освіти, відтоком українських та іноземних студентів із ЗВО, забезпеченням академічної доброчесності в закладах вищої освіти в умовах воєнного стану [10].

Базуючись на дослідженнях провідних учених, нагальною проблемою ми виділяємо вдосконалення фінансування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану, а також можливих напрямів модернізації, запропонованих Кабінетом Міністрів України, зважаючи на соціальні чинники, як-от зростання кількості осіб з особливими потребами.

Усе це зумовлює мету статті, яка передбачає обґрунтування необхідності в урахуванні показника інклюзивності у фінансуванні закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Складовими частинами, що визначають фінансування закладів освіти згідно з постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 24 грудня 2019 р. № 1146, є насамперед використання спеціальної формули для розподілу державних видатків між вищими навчальними закладами [8]. Водночас передбачено оцінку закладів вищої освіти за показниками освітньої, наукової та міжнародної діяльності, що дозволяє забезпечити більш прозорий і ефективний розподіл державних коштів і можливість застосування різних умов фінансування залежно від типу та розміру освітньої установи. Основна мета – підвищення якості вищої освіти та наукової діяльності в Україні.

Ключові елементи формули розподілу видатків державного бюджету між вищими навчальними закладами в Україні за постановою включають:

1. Освітню діяльність, тобто врахування кількості студентів і їхньої успішності.

2. Наукову діяльність, оцінку обсягу наукових досліджень і публікацій науково-педагогічними працівниками
3. Міжнародну активність, урахування міжнародних зв'язків і співпраці.
4. Регіональний внесок, тобто визнання особливостей і внеску регіональних освітніх установ.

Водночас критерії оцінки діяльності вищих навчальних закладів в Україні, які впливають на розподіл державних видатків, такі:

1. Якість навчання, оцінюється на основі успішності студентів і їхніх академічних досягнень.
2. Наукові дослідження, тобто враховуються кількість і якість наукових публікацій, дослідницькі проекти.
3. Міжнародне визнання, що включає співпрацю із зарубіжними університетами, участь у міжнародних програмах.
4. Соціальний вплив і внесок у регіональний розвиток, який оцінюється як внесок університету в розвиток місцевої спільноти.

Різноманітність умов для різних типів установ забезпечується шляхом урахування унікальних особливостей кожного типу навчального закладу. До уваги беруться розмір установи, специфіка освітніх програм, регіональний вплив і особливості наукової діяльності. Це дозволяє адаптувати критерії оцінки та розподілу фінансування до конкретних потреб і особливостей різних університетів та інститутів.

З огляду на те, що орієнтовне співвідношення осіб з інвалідністю до всього населення України у 2021 р. становило 6,3% (дані Державної служби статистики на кінець 2021 р.: 2,703 млн осіб з інвалідністю; населення України – 41,59 млн), уже на кінець 2023 р. співвідношення осіб з інвалідністю до всього населення України становило орієнтовно від 8 до 10% (дані Державної служби статистики на кінець 2022 р.: 3 млн осіб з інвалідністю; за оцінкою Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, у межах країни на 1 січня 2023 р. налічувалось від 28 до 34 млн осіб) [1; 3]. Тобто простежується тенденція до збільшення осіб з інвалідністю, яка має темп росту +2–4% на рік. Уважаємо, що надалі ці темпи будуть зростати, оскільки цифра не повною мірою коректно враховує всіх учасників бойових дій і громадян, які постраждали та постраждають унаслідок бойових дій на території України.

А тому пропонується п. 15 постанови КМУ «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності» доповнити показником інклюзивності контингенту здобувачів.

Отже, «обсяг фінансування, що надається i -му закладу вищої освіти державної форми власності залежно від показників його діяльності (далі – ФДП _{i}), розраховується за такою формулою» [8]:

$$\text{ФДП}_i = \frac{A_i}{\sum_{i=0}^n A_i} \text{ФДП},$$

де, A_i – комплексний показник діяльності i -го закладу вищої освіти.

Згідно з постановою, комплексний показник діяльності i -го закладу вищої освіти державної форми власності (A_i) розраховується за такою формулою [8]:

$$A_i = PK_i * M_i * RP_i * H_i * MB_i * PB_i,$$

де PK_i – розрахунковий контингент здобувачів вищої освіти, які навчаються на умовах державного замовлення;

M_i – показник масштабу діяльності;

RP_i – показник регіональної підтримки;

H_i – показник наукової діяльності;

MB_i – показник міжнародного визнання;

PB_i – показник працевлаштування випускників.

Показник працевлаштування випускників становить 1 для всіх закладів вищої освіти до запровадження в установленому порядку проведення моніторингу зайнятості випускників.

Доповнений показником інклюзивності контингенту здобувачів комплексний показник діяльності i -го закладу вищої освіти буде розраховуватися так:

$$A_i = PK_i * M_i * PP_i * H_i * MB_i * PB_i * IH_i,$$

де IH_i – показник інклюзивності контингенту здобувачів i -го закладу вищої освіти.

Показник інклюзивності контингенту здобувачів установлюється залежно від співвідношення контингенту здобувачів пільгових категорій (102, 105, 114, УБД) до загальної кількості здобувачів, які навчаються на умовах державного замовлення станом на 1 жовтня попереднього календарного року.

За верхню межу базового коефіцієнта (1,0), який не передбачатиме додаткового фінансування, варто взяти межі, які відповідають актуальному співвідношенню осіб з інвалідністю до всього населення, яке перебуває в межах кордонів України на поточну дату розрахунку – 8–10%. За порогове мінімальне значення, яке рекомендовано витримувати ЗВО, взяти показник на 1 січня 2022 р, тобто 5–6%.

Подальша запропонована градація коефіцієнта враховує статистичні темпи росту осіб з інвалідністю щороку (+2–4%). Також береться до уваги часовий лаг визнання та підтвердження інвалідності у громадян, що потенційно в найближчі періоди покаже очевидний ріст темпів інвалідизації внаслідок війни на оціночному рівні від +3–5% на рік. Не можна залишати поза увагою категорію учасників бойових дій, кількість яких стрімко зростає на завершальних етапах війни.

У результаті проведеного аналізу пропонується така градація коефіцієнта інклюзивності контингенту здобувачів (табл. 1).

Особливістю вступної кампанії 2024 р. є те, що студенти, які демонструють високі результати на Національному мультипредметному тесті (далі – НМТ) або мають спеціальні пільги, мають можливість отримати бюджетне місце в університетах. Водночас вступ на пільгових

Таблиця 1

Шкала значень показника інклюзивності контингенту здобувачів i -го закладу вищої освіти (IH_i)*

Значення показника інклюзивності контингенту здобувачів i -го закладу вищої освіти (IH_i)	Критерій формування значення показника
0,9	– для закладів вищої освіти, у яких співвідношення контингенту здобувачів пільгових категорій (102, 105, 114, УБД) до загальної кількості здобувачів, які навчаються на умовах державного замовлення, є меншим ніж 5%;
1,0	– для закладів вищої освіти, у яких співвідношення контингенту здобувачів пільгових категорій (102, 105, 114, УБД) до загальної кількості здобувачів, які навчаються на умовах державного замовлення, перебуває в межах від 5,1 до 10%;
1,1	– для закладів вищої освіти, у яких співвідношення контингенту здобувачів пільгових категорій (102, 105, 114, УБД) до загальної кількості здобувачів, які навчаються на умовах державного замовлення, перебуває в межах від 10,1 до 20%;
1,2	– для закладів вищої освіти, у яких співвідношення контингенту здобувачів пільгових категорій (102, 105, 114, УБД) до загальної кількості здобувачів, які навчаються на умовах державного замовлення, перебуває в межах від 20,1 до 30%;
1,3	– для закладів вищої освіти, у яких співвідношення контингенту здобувачів пільгових категорій (102, 105, 114, УБД) до загальної кількості здобувачів, які навчаються на умовах державного замовлення, перебуває в межах від 30,1 до 40%;
1,4	– для закладів вищої освіти, у яких співвідношення контингенту здобувачів пільгових категорій (102, 105, 114, УБД) до загальної кількості здобувачів, які навчаються на умовах державного замовлення, перебуває в межах від 40,1 до 50%;
1,5	– для закладів вищої освіти, у яких співвідношення контингенту здобувачів пільгових категорій (102, 105, 114, УБД) до загальної кількості здобувачів, які навчаються на умовах державного замовлення, є більшим за 50,1%.

*Примітка. Сформульовано авторами.

умовах регулюється двома квотами: квотою 1 та 2, проте квоти 3 та 4 у 2024 р. не запроваджені [11].

Під квоту 1 підпадають 10% від загальної кількості місць державного замовлення, забезпечуючи принаймні одне місце. Для переміщених навчальних закладів ця частка підвищена до 30% [9]. Право на вступ у рамках цієї квоти мають діти-сироти, діти, які залишилися без батьківського піклування, абітурієнти з інвалідністю, які не можуть відвідувати навчальні заклади, та особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та війни.

Квота 2 також становить 10% від загальної кількості місць державного замовлення, з мінімумом одного місця. Для навчальних закладів, розташованих у визначених регіонах, ця квота збільшена до 40% [9]. Для використання цієї квоти абітурієнт повинен бути переселенцем, чие місце проживання станом на 24 лютого 2022 р. було на окупованій території або в населених пунктах на лінії зіткнення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зважаючи на сучасні виклики та зростання потреби в інклюзії, особливо для осіб з інвалідністю, важливо адаптувати систему фінансування вищих навчальних закладів. Відновлення дії постанови Кабінету Міністрів України № 1146, яка передбачає формульне фінансування, має включати інклюзивність як ключовий показник розподілу бюджетних коштів. Це не лише дозволить розподілити ресурси ефективніше, але й сприятиме інтеграції осіб з особливими потребами в суспільство й освітній процес.

Перспективи подальших досліджень окреслюються необхідністю визначення ефективності інклюзивної освіти та її впливу на якість навчання. Не має залишатися поза увагою і розроблення комплексних критеріїв для оцінки інклюзивності вищих навчальних закладів і постійний моніторинг впливу змін у фінансуванні на здатність закладів вищої освіти забезпечувати інклюзивне навчання.

Важливо досліджувати й аналізувати практики інших країн у сфері інклюзивності вищої освіти, які можуть бути застосовані в Україні, що загалом сприятиме розробленню ефективних стратегій і політик, які покращують доступність і якість вищої освіти для всіх категорій здобувачів, особливо для тих, хто має особливі освітні потреби.

Література:

1. В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3763345-v-ukraini-nalicuetsa-3-miljoni-ludej-z-invalidnistu-zolnovic.html>
2. Губанова Т. Функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасний стан с перспективи. *Київський юридичний журнал*. 2023. № 3. С. 23–31.
3. Демографічна та соціальна статистика URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Заярнюк О. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. URL: https://uondmr.at.ua/00/inkluzivna_osvita_v_ukrajini.pdf.
5. Колупаєва А., Таранченко О. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
6. Манжос Е. Інклюзивна освіта на сучасному етапі розвитку освітньої галузі. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/20469.pdf>.
7. Матвеева М. Інклюзивна освіта в Україні: соціально-педагогічний аспект. URL: https://www.researchgate.net/publication/323731972_Inkluzivna_osvita_v_Ukraini_socialno-pedagogicnij_aspekt.
8. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності : постанова КМУ від 24.12.2019 р. № 1146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text>.
9. Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2024 р. : проєкт наказу МОН. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/12/29/НО-proyekt.Poryadku.pryyomu.na.navchannya.dlya.zdobuttya.VO.v.2024-29.12.2023.docx>.
10. Шевчук І., Шевчук А. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. № 39.
11. Як стати студентом бакалаврату у 2024 р. URL: <https://osvita.ua/consultations/90800/>.

References:

1. V Ukraini nalichuietsia 3 miliony liudei z invalidnistiu [There are 3 million people with disabilities in Ukraine]. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3763345-v-ukraini-nalichuetsa-3-miljoni-liudej-z-invalidnistu-zolnovic.html> [in Ukrainian].
2. Hubanova, T.O. (2023). Funktsionuvannia zakladiv vyshchoi osvity v umovakh voiennoho stanu: suchasnyi stan ta perspektyvy [Functioning of higher education institutions under martial law: current state and prospects]. *Kyivskyi yurydychnyi zhurnal*. 3. S. 23–31 [in Ukrainian].
3. Demografichna ta sotsialna statystyka [Demographic and social statistics]. Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Zaiarniuk, O.V. Inkliuzyvna osvita v Ukraini: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Inclusive education in Ukraine: problems and ways to solve them]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Retrieved from: https://uondmr.at.ua/00/inkluzivna_osvita_v_ukrajini.pdf [in Ukrainian].
5. Kolupaieva, A.A., & Taranchenko, O.M. (2016.) *Inklyuzyvna osvita: vid osnov do praktyky [Inclusive education: from basics to practice]*. K. : TOV “ATOPOL”, 152 s. [in Ukrainian].
6. Manzhos, E.O. Inkliuzyvna osvita na suchasnomu etapi rozvytku osvitnoi haluzi [Inclusive education at the current stage of development of the educational industry]. Retrieved from: <http://repository.vsau.org/getfile.php/20469.pdf> [in Ukrainian].
7. Matveieva, M. Inkliuzyvna osvita v Ukraini: sotsialno-pedahohichnyi aspekt [Inclusive education in Ukraine: socio-pedagogical aspect]. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/323731972_Inkluzivna_osvita_v_Ukraini_socialno-pedagogicnij_aspekt [in Ukrainian].
8. Postanova KMU “Pro rozpodil vydatkiv derzhavnogo biudzhetu mizh zakladamy vyshchoi osvity na osnovi pokaznykiv yikh osvitnoi, naukovoї ta mizhnarodnoi diialnosti” vid 24.12.2019 r. № 1146 [Resolution of the CMU “On the distribution of state budget expenditures among institutions of higher education based on indicators of their educational, scientific and international activities” dated 12.24.2019 № 1146]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
9. Proiekt nakazu MON “Pro zatverdzhennia Poriadku pryjomu na navchannia dlia zdobuttia vyshchoi osvity v 2024 rotsi” [Draft order of the Ministry of Education and Culture “On approval of the Procedure for admission to higher education in 2024”]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/12/29/HO-projekt.Poryadku.pryjomu.na.navchannya.dlya.zdobuttya.VO.v.2024-29.12.2023.docx> [in Ukrainian].
10. Shevchuk, I.B., & Shevchuk, A.V. (2022). Osvitnia analityka kriz pryzmu viiny: vyklyky ta mozhlyvosti dlia vyshchoi shkoly Ukrainy [Educational analytics through the prism of war: challenges and opportunities for higher education in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 39 [in Ukrainian].
11. Yak staty studentom bakalavratu u 2024 rotsi [How to become an undergraduate student in 2024]. Retrieved from: <https://osvita.ua/consultations/90800/> [in Ukrainian].